

«МИРҚОТУЛ МАФОТИХ» АСАРИ ЭНГ МУКАММАЛ ШАРҲ

Маҳмудов Калимуллох

Ўзбекистон халқаро ислом академияси 2-курс «Исломшунослик»

мутахассислиги магистранти

“Мирқот ал-мафотих” Мулла Алий ибн Султон ал-Қорий (раҳматуллоҳи алайх)нинг шох асари бўлиб, ислом оламида маълум ва машҳурдир. Асар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатлари, у кишидан ривоят қилинган ҳадислар ва уларга ёзилган шарҳлардан иборат.

"Мирқот ал-мафотих" Хатиб ал-Умарий ат-Табризий (раҳматуллоҳи алайх) (ваф.741/1340) томонидан ёзилган "Мишкот ал-масобих" асарига ёзилган шарҳдир. Ўз навбатида ат-Табризий (раҳматуллоҳи алайх)нинг "Мишкот ал-масобих" асари ҳам Имом ал-Бағавий (раҳматуллоҳи алайх)нинг (тав.436/1044 ваф.516/1122) қаламига мансуб бўлган "Масобих ас-сунна" тўплами асосида ёзилган асардир. Аммо ушбу асарларнинг ҳар бири, "Мирқот ал-мафотих" ёки "Мишкот ал-масобих" бўлсин, уларда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳадисларининг турига қараб ажратилганлиги ва муттасил равишда фикҳий йўналиш билан баён қилинганлиги диққатга сазовордир.

Аллома Абу-л-Ҳасан (раҳматуллоҳи алайх)нинг "Мирқот ал-мафотих" асари "Мишкот ал-масобих" асарининг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам суннатларидан жамиятда мавжуд бўлган ҳукмларни фикҳий услуб, умумий ҳолатдан хусусий хулоса чиқариш, яъни дедуктив услуб асосида ёзилган шарҳдир.

Мулла Алий ал-Қорий томонидан бошланган ушбу ҳаракат бир мунча машаққатли ва мураккаб бўлса ҳам, бироқ таҳсинга сазовор ва машҳурдир, унинг меvasи бўлмиш ушбу асар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам умматлари ва уларнинг ичидан чиқиб, жамиятда мусулмон ҳуқуқшунослиги бўйича етакчи

мутахасис бўлиб хизмат қилаётган шахслар ва илми толиблар учун фойдали илм хазинасидир.

"Мирқот ал-мафотих" асарининг манбаи бўлмиш "Мишкот ал-масобих" асарининг муаллифи Валийуддин Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Абдуллоҳ ал-Хатиб ал-Умарий ат-Табризий (рахматуллоҳи алайҳ)дир. Муҳаддис ҳижрий VIII аср уламоларидан бўлиб, биз унинг илм ва эзгу амаллари борасида зикр қилинган маълумотлардан бошқа ҳаёт йўли ҳақида тўлиқ маълумот топа олмадик. Аллома (741/1340) йилда вафот этган.

Хатибнинг устози, "Мишкот ал-масобих" нинг шарҳловчиларидан бири, аллома Ҳусайн ибн Муҳаммад ат-Тоййибий шундай дейди: "Олим "Масобих ас-сунна" асаридаги ҳадисларини янада бойитди, ҳадисларни ривоят қилувчи саҳобийлар зикр қилинган бобларни тўлдирди, ҳадисни ихрожи ҳисобланувчи олимларнинг бошланғич мактаби ҳақида маълумот берди, шунингдек, учинчи фаслдан ташқари барча бобларни саҳиҳ ва ҳасан ҳадислар сонини кўпайтирди ва яна улар жамланган тўпламини "Мишкот ал-масобих" деб номлаб, мукамал китоб ҳолига келтирди".

Дарҳақиқат, Мулла Алий ал-Қорий (рахматуллоҳи алайҳ) "Мирқот ал-мафотих" нинг муқаддимасида шундай дейди: "Асарнинг асоси бўлмиш "Мишкот ал-масобих" асарини буюк услуб асосида давом эттириб, сўзларининг ҳаракатларини қўйсам ва ривоятларини маънолари билан биргаликда шарҳласам деган фикрга келдим".

Мулла Алий ал-Қорий (рахматуллоҳи алайҳ) бу асарда ҳадислар борасида айтилган жамики шарҳлар ва изоҳларни бир ерга жамлайди, шунинг учун ҳам "Мирқот ал-мафотих" ни том маънода унеча ёзилган ҳадис шарҳларининг жамланмаси десак муболаға бўлмайди.

"Мирқот ал-мафотих" асари ҳозирги давр олимларининг диққат марказида турувчи асарлар сирасига киради. Улар томонидан асарнинг қадимги қўлёзма нусхалари қайта ўрганилиб чиқилган ва янги нашр ҳолида чоп этилган.

"Мирқот ал-мафотих" асарининг янги нусхаси барча масалаларни сўзма-сўз

таърифлаган ҳолда чоп этилган. Ушбу икки йирик нашриёт маркази "Мирқот ал-мафотиҳ" асарининг асл нусхасини таҳрир қилиш ва қайта кўриб чиқиш билан китобнинг асл нусхасига мувофиқ ҳолдаги янги замонавий нусхасини дунё илм аҳлига тақдим қилдилар. Яратилган замонавий нусхаларнинг аҳамиятли жиҳати шундаки, улар асарнинг қадимги асл нусхасида қўлланилган илмий структурани ўзида сақлаб қолган ва сўзларининг замирида ётувчи ҳар бир маънони ва унинг фойдасини оммабоп тарзда баён қилади.

Шу ўринда, янги нашрда "Мирқот ал-мафотиҳ" соҳиби Мулла Алий ал-Қорий (рахматуллоҳи алайҳ)нинг ҳадисларни келиб чиқиши ҳақидаги унинг бошқа асарларида баён қилган қарашлари ҳам зикр қилинади, шунингдек, ровий ва бошқа имомлар ўртасидаги ҳадис ифодасининг турли туманлигини очиб берилади. Бунда муҳаррир ушбу ҳадисларнинг баъзиларини илм аҳли учун қимматли ҳисобланмиш аввалги имомлар китобларидан олиб, рақам ва қисмларга мувофиқлаштирган ҳолда ажратади.

REFERENCES:

1. Аллома Али ибн Султон Муҳаммад ал-Қори. Мирқотул Мафотиҳ шарҳ Мишкот ал-Масобих - Байрут. Дорул фикр, 1994
2. Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. Тафсири Ҳилол. Т.: Шарқ-2007
3. Хатиб ал-Умарий ат-Табризий «Мишкотул Масобих» «Дорул Ихё ат-Турос ал-Арабий» Байрут 2001